

2.12.2014

Dnro 5014/2/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

PÄÄTÖS VANKIEN TIETOPYYNTÖJÄ KOSKEVIIN KANTELUIHIN

1 KANTELUT

Oikeusasiamiehelle saapui elokuun 2013 ja kesäkuun 2014 välisenä aikana neljältä eri kantelijalta yhteensä kymmenen kantelua, jotka liittyivät - - - vankilan menettelyyn muun muassa vankien erilaisten tietopyyntöjen kanssa. Arvioin tarkoituksenmukaiseksi käsitellä vankilan menettelyä kokonaisuutena yksittäisiin kanteluissa kerrottuihin tapahtumiin annettavien erillisten ratkaisujen sijasta. Kanteluväitteitä on selostettu tarkemmin jäljempänä, kohdassa 3.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Kanteluväitteitä ja alustava kannanotto

Viiteen ensimmäiseen kanteluun selvitystä pyytäessään oikeusasiamies pyysi selvitys- ja lausuntopyynnössä kiinnittämään huomiota erityisesti seuraaviin kanteluissa tai niiden liitteissä esitettyyn.

Vankilan johtajan 5.8.2013 päivämäärän vangin tiedusteluun antaman vastauksen mukaan "et saa erillisiä yksittäisiä tietoja rekisteristä".

Kantelija tiedustelee seuraavaa: Voiko olla niin, että vangilla on vain kerran vuodessa mahdollisuus saada omat tietonsa. - - Kai vangilla on kuitenkin mahdollisuus saada tiedot normaalipyynnöllä (eli pyytää itselleen kopiot) vankitietojärjestelmästä, koska niitä voi tarvita moneen asiaan, muun muassa kanteluun, oikaisupyynnön liitteeksi jne.

Vankilan johtajan vastaus vangin 4.8.2013 päivämäärään asiakirjapyyntöön (pyyntö saada tuloste vankitietojärjestelmästä; kyseessä oli ilmeisesti varmuusosastosijoitukseen annettu lausunto): "Emme kopioi asiakirjoja tai anna tietojärjestelmistä irrallisia kopioita".

Kantelijan pyytäessä hänen poistumislupa-asiaansa annettuja lausuntoja pyyntö on käsitelty rekisteritietoja koskevana tarkastuspyyntönä. Lausuntoja ei ole pyynnöstä huolimatta annettu kirjallisesti, vaan niitä on tarjouduttu näyttämään tietokoneella. Näyttämisen on ilmoitettu olevan maksullista kantelussa tarkemmin kerrotuin tavoin.

Kantelija ei ole saanut oikaisuvaatimuksen tekemistä varten pyytämiään tietoja, tai ainakaan kaikki pyytämiään tietoja. Lisäksi tietojen on ilmoitettu olevan maksullisia.

Kantelija ei ole saanut pyytämiään poistumislupa-asiaan annettuja lausuntoja, minkä lisäksi hänelle on ilmoitettu, että lausuntojen katsominen maksaa.

Pyytäessäni neljään seuraavaan kanteluun selvitystä totesin selvitys- ja lausuntopyynnössä kantelujen sisällöstä muun muassa seuraavaa.

Ensimmäisen kirjoituksen mukaan --- [rikosseuraamusesimies] ei suostunut antamaan --- [kantelijalle, kantelijan nimi poistettu] kopiota rangaistusajan suunnitelmasta (585/4/14). --- [rikosseuraamusesimies] kuitenkin antoi suunnitelman kantelijan luettavaksi sellin ovella, mutta vain siten, että kantelija ei ehtinyt siihen perehtyä riittävästi.

Kirjoituksen mukaan --- [rikosseuraamusesimies] myös ensin kieltäytyi kokonaan antamasta kopioita lausuntokoosteista, jotka liittyvät kantelukirjoituksen liitteessä yksilöityihin poistumislupa- ja laitossijoituspäätöksiin. Seuraavana päivänä rikosseuraamusesimies kuitenkin ilmoitti, että hän saa kopiot mikäli maksaa niistä perittävän "tarkastusmaksun", 30 euroa.

Kolmannessa kirjoituksessa on kyse kieltäytymisestä antaa kopioita laitossijoituspäätökseen (21.3.2014) annetusta lausuntokoosteesta /esityksestä. Kirjoituksessa --- [kantelija] arvostelee myös apulaisjohtaja --- hänelle samaan asiaan liittyvää vastausta, jossa apulaisjohtaja ohjasi --- [kantelijan] tekemään tietopyynnön päätöksentekijälle.

Vankilalle osoitetun selvityspyyntöni (26.5.2014) yhteydessä esitin vankilalle myös **alustavan kannanottoni**, jossa totesin seuraavaa.

"Totean kuitenkin tässä yhteydessä alustavasti, että käsitykseni mukaan kanteluissa tarkoitetuissa tietopyynnöissä on vastoin vankilan näkemystä pääosin kyse julkisuuslain 11 §:ssä tarkoitettusta asianosaisen tietopyynnöstä. Osin kyse voi olla myös saman lain 12 §:ssä tarkoitettusta itseään koskevasta asiakirjasta. Pyyntöni luonnetta koskevasta arvioinnista riippumatta tiedon antamiseen henkilörekisteristä on edellä todetusti arvioitava julkisuuslain määrittelemien perusteiden mukaisesti.

Kiinnitän vankilan huomiota myös siihen, että julkisuuslain mukainen oikeus tiedonsaantiin viranomaisen asiakirjasta kuuluu myös vangille, eikä sitä voi rajoittaa kuin laissa säädetyillä perusteilla. Rajoitusten ollessa mahdollisesti lain mukaan olemassa, niiden toteuttamisessa tulee noudattaa laissa säädettyä menettelytapaa tiedonpyytäjän oikeusturvanäkökohdat asianmukaisesti huomioiden. Tältä osin viittaa myös julkisuuslain 14 §:n 3 momentin 2 ja 3 kohdissa säädettyyn menettelyyn."

Kymmenennessä kantelussa oli mukana asiointilomake, josta näkyi vangin 27.5.2014 esittämä pyyntö ja siihen 31.5.2014 annettu vastaus. Nämä kuuluivat seuraavasti.

"Haluan lausuntokooste/esityksen 26.5.2014 laitossijoittelupäätöksestä. maksan itse kopiomaksun. Mikäli ei voi antaa, pyydän kirjallisen sekä perustellun vastauksen, miksi vankila ei voi sitä antaa minulle"

"Sijoittelupäätöksen voi antaa päätöksen tekijä eli tässä tapauksessa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus. Pyydä kopio siletä."

3.2

Selvityksissä esitettyä

Vankilan johtaja on esittänyt selvityksenään 10.12.2013 muun muassa seuraavaa.

"On perusteltua epäillä, että tiedonhankinnan tarkoituksena on mm. selvittää virkamiesten tehtävät ja ketkä vankilassa työskentelevät erityisissä turvallisuustehtävissä. - - - vankilassa on usean vangin taholta kyseisille virkamiehille kerrottu heidän olevan ns. mustalla listalla. Virkamiehet, jotka tehtäviensä puolesta usein joutuvat lausumaan kielteisesti vankien hakemuksiin, ovat olleet henkilöön kohdistuvien painostusten ja esim. kanteluiden kohteena. Lausuntoja, joissa on alleviivattuna virkamiehen asema ja nimi, on esim. lähetetty järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluville.

Vankilassa ei myöskään voida olla varmoja muiden vankien vapaaehtoisuudesta omien tietojen hakemiseen tai niiden luovuttamiseen eteenpäin. Tiedoissa, minne vanki on ollut yhteydessä puhelimitse, kirjeitse tai ketkä ovat häntä käyneet tapaamassa, voi olla seikkoja, jotka varantavat kyseisen vangin turvallisuutta. Näistä esimerkkeinä ovat mm. viranomaisyhteydet tai yhteydet toisen jengin jäseniin.

- - - vankilaan sijoitetun vankiaineksen ja edellä kerrottujen seikkojen vuoksi järjestyksen ja henkilökunnan sekä vankien turvallisuuden takaamiseksi, vankilassa on linjattu yleisellä tasolla pääpiirteittäin siten, että vangilla on oikeus saada itseään koskevat esitykset ja päätökset sekä rangaistusajan suunnitelma ja sen päivitykset. Asiaan vaikuttaneista lausunnoista saa kopion ja vankitietojärjestelmän tiedot saa tarkastaa kerran vuodessa. Muista kopioista ja tarkastuksista veloitetaan erillisen hinnaston mukaan. Siitä, voiko vanki säilyttää asiakirjoja sellissään, päätetään erikseen hallussapitopäätöksellä.

Vangeilla on rekisterilain perusteella mahdollisuus veloituksetta kerran vuodessa tarkastaa tietonsa rekisteristä. Tämä tarkoittaa henkilökohtaista oikeutta tarkastaa tietojen oikeellisuus ja mikäli niissä on virheitä, pyytää muutosta merkintöihin. Tarkastusoikeus on suppea, eikä se luo oikeutta rekisterin tietosisältöön tai tietosisällön käyttämiseen muuhun tarkoitukseen. Tarkastus voidaan toteuttaa joko suoraan päätteeltä tai tulosteesta.”

Selvityksessä 2.7.2014 vankilan johtaja ja apulaisjohtaja toteavat muun muassa seuraavaa.

--- (kantelijan nimi poistettu) on pyytänyt - - - vankilan henkilökunnalta tietoja päätöksestä, jonka - - - rikosseuraamusalueen arviointikeskus on tehnyt. --- (kantelijaa) on kehoitettu pyytämään haluamiaan tietoja päätöksen tekijältä. Kirjeen perusteella kyseessä oli --- (kantelijan) sijoittelua koskeva päätös, jonka oli tehnyt - - - rikosseuraamusalueen arviointikeskus. Vankilan käsityksen mukaan tiedot asiakirjan sisällöstä antaa se viranomainen joka on päätöksen tehnyt, tässä tapauksessa arviointikeskus.

--- (kantelijan nimi poistettu) kirjoittaa, ettei ole saanut pyytämiään lausuntokoosteita haltuunsa, vaikka on niitä pyytänyt ja suostunut korvaamaan kopiointikulut. Kyseinen käytäntö on ollut - - - vankilassa voimassa tuohon aikaan. Käytäntöä on muutettu ja nyt vangilla on oikeus - - - vankilassa saada itseään koskevat esitykset ja päätökset sekä asiaan vaikuttaneet lausunnot haltuunsa niiltä osin kun päätökset on tehty - - - vankilassa. Muista kopioista ja tarkastuksista veloitetaan erillisen hinnaston mukaan.

Myös selvityksessä 30.6.2014 on todettu, että vankilan käsityksen mukaan tiedot asiakirjan sisällöstä antaa se viranomainen, joka on päätöksen tehnyt, tuossa tapauksessa arviointikeskus.

3.3

Lausunnossa esitettyä

- - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunnossa esitettiin muun ohessa seuraavaa.

”Aluekeskuksen näkemyksen mukaan vankilan linjaus siitä, että vangilla on oikeus saada pääpiirteittäin tiettyjä häntä koskevia tietoja vankitietojärjestelmästä on ongelmallinen tarkastusoikeuden toteuttamista koskevien säännösten ja julkisuuslain säännösten valossa.

Kun vanki pyytää saada tarkastaa vankitietojärjestelmässä olevat tietonsa, tulee harkita tapauskohtaisesti, onko perusteltua rajoittaa tarkastusoikeutta henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 22 §:n tai henkilötietolain 27 §:n nojalla. Jos katsotaan, että on peruste rajoittaa tarkastusoikeutta, rekisteröidylle on annettava henkilötietolain 26 §:n mukaisesti kieltäytymistodistus, minkä jälkeen rekisteröity voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

Mikäli kyseessä on julkisuuslain mukainen asiakirjakirjapyyntö, eikä tietoa siitä anneta, tulee asiasta tehdä julkisuuslain mukainen päätös muutoksenhakuohjauksineen.

Kantelukirjoituksissa kerrotun ja niihin oheistetuissa asiointilomakkeisiin annettujen vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että tietopyynnot on tulkittu säännönmukaisesti tarkastusoikeuden toteuttamiseksi, ja jos vanki on vuoden sisällä käyttänyt tarkastusoikeuttaan, on tarkastamisen kerrottu olevan maksullista. Pyyntöjä ei ole tulkittu julkisuuslain mukaisiksi pyynnöiksi saada tieto asiakirjasta.”

”Vankilan ohje [1.10.2013] tarkastuspyyntöjen hinnoittelusta on osin sekava.

Tarkastuspyyntöjen hinnoitteluun tulee soveltaa Keskushallintoyksikön päätöstä eräiden tarkastuspyyntöjen hinnoittelusta 9.8.2013 (4/200/2013), jonka mukaan tarkastusoikeuden käyttämisestä, jos edellisestä tarkastuksesta on kulunut vähemmän kuin vuosi, peritään siihen käytetyn ajan perusteella 60 euroa/ tunti (alv 0 %). Minimiveloitus ½ tuntia. Tarkastus on kerran vuodessa maksuton.

Asiakirjoista perittäviin jäljennösmaksuihin sovelletaan 14.1.2014 voimaan tullutta Keskushallintoyksikön päätöstä (1/210/2014), joka on kumonnut aiemman päätöksen 4/210/2012.

Asiakirjojen hallussapito ratkeaa vankeuslain 9 luvun 1 §:n hallussapitosäännösten mukaisesti. Ohjeesta saa sen vaikutelman, että vanki ei saa missään tilanteessa kopiota vankitietojärjestelmästä haltuunsa, vaan jos vanki pyytää hallussapitolupaa, tehdään asiassa päätös valitusosoituksineen. Aluekeskus toteaa, että vangilla on oikeus saada tarkastusoikeuden tarkoittamat tiedot henkilötietolain 28 §:n nojalla pyynnöstä kirjallisena. Mahdollisuus hallussapitoon tulee lähtökohtaisesti harkita kulloinkin esillä olevien turvallisuushuoliensa valossa tapauskohtaisesti.

- - -

Julkisuuslain mukaisia pyyntöjä ohjeessa ei ole käsitelty. Hallintolain 8 §:ssä säädetyn viranomaisen neuvontavelvollisuuden valossa lienee selvää, että vankilan tulee neuvoa vankia siinä kumman lainsäädännön, henkilökisterilainsäädännön vai julkisuuslain, perusteella tietojen pyytäminen ja luovuttaminen on tarkoituksenmukaisempaa mm. ottaen huomioon perittävät maksut.”

3.4

Oikeusohjeita

Perustuslain 12 §:n 2 momentti sisältää valtiosääntöoikeudellisen julkisuusperiaatteen.

12 §

Sananvapaus ja julkisuus

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Perustuslain 21 §:n 2 momentti turvaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet.

21 §

Oikeusturva

Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada

oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Viranomaistoiminnan avoimuutta ja julkisuusperiaatteen toteutumista sääntelee ennen muuta laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (jäljempänä *julkisuuslaki*). Julkisuuslain 3 ja 18 § 1 momentin 5 kohta kuuluvat seuraavasti.

3 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien ja viranomaisten velvollisuuksien tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa viranomaisten toiminnassa sekä antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä, muodostaa vapaasti mielipiteensä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja valvoa oikeuksiaan ja etujaan.

18 §

Hyvä tiedonhallintatapa

Viranomaisen tulee hyvän tiedonhallintatavan luomiseksi ja toteuttamiseksi huolehtia asiakirjojen ja tietojärjestelmien sekä niihin sisältyvien tietojen asianmukaisesta saatavuudesta, käytettävyydestä ja suojaamisesta sekä eheydestä ja muusta tietojen laatuun vaikuttavista tekijöistä sekä tässä tarkoituksessa erityisesti:

- - -

5) huolehtia siitä, että sen palveluksessa olevilla on tarvittava tieto käsiteltävien asiakirjojen julkisuudesta sekä tietojen antamisessa ja käsittelyssä sekä niiden ja asiakirjojen ja tietojärjestelmien suojaamisessa noudatettavista menettelyistä, tietoturvallisuusjärjestelyistä ja tehtävänjaosta, samoin kuin siitä, että hyvän tiedonhallintatavan toteuttamiseksi annettujen säännösten, määräysten ja ohjeiden noudattamista valvotaan.

Muita tähän asiaan liittyviä oikeusohjeita on jäljempänä tässä päätöksessä sekä tämän päätöksen liitteenä.

3.5

Kannanotto

Asiakirja- ja tallennejulkisuus on viranomaistoiminnan avoimuuden keskeinen tae. Käsittelyn julkisuus on hyvän hallinnon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin yksi tunnusmerkki. Asianosaisen tiedonsaantioikeus kuuluu hyvän hallinnon takeisiin ja on yleisön tiedonsaantioikeutta laajempi.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella - - - vankila ei ole menetellyt lain mukaisesti tietopyyntöjen käsittelyssä ja toteuttamisessa. Kuten edellä totesin, käsittelen menettelyä yleisellä tasolla kunkin yksittäisen kantelutapahtuman arvioinnin sijasta.

3.5.1

Aiempiä ratkaisuja

- - - vankilan menettely erilaisiin tieto- ja asiakirjapyyntöihin liittyen on aiemminkin ollut esillä laillisuusvalvonnassa muun muassa seuraavasti:

Dnro - - -, päätös - - -

"Kantelija kertoi jättäneensä 12.8.2008 - - - vankilalle tiedustelun kirjeenvaihtonsa lukemista ja puhelujensa kuuntelemista koskevista päätöksistä. Kantelija kertoi edelleen saaneensa pyytämänsä asiakirjat, jotka niiden päiväyksen mukaan oli tulostettu 30.9.2008, vasta 14.10.2008.

- - -

- - - vankila ei ole selvityksessään vastannut asiakirjapyyntöä koskevaan kanteluväitteeseen. Väite on kantelussa selvästi esitetty, minkä lisäksi se oli selvitys- ja lausuntopyyntöni vielä erikseen mainittu. - - - vankilalla on siten ollut mahdollisuus tulla kuulluksi väitteestä.

Rikosseuraamusviraston mukaan, mikäli 12.8.2008 esitettyyn asiakirjapyyntöön on vastattu vasta 14.10.2008, asiaa ei käsitelty julkisuuslain edellyttämällä tavalla viipymättä.

Voin yhtyä tähän näkemykseen. Lain mukaan tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian. Muunkin kuin julkista asiakirjaa koskevan pyynnön käsittelyssä tulee noudattaa laissa asetettuja käsittelyaikoja. Muunlainen tulkinta julkisuuslain 14 §:stä on vastoin perustuslain julkisuusperiaatetta ja julkisuuslain tavoitteita, ei saa tukea lain esitöistä, ei ole asiakirjapyyntöjen käsittelyprosessia kokonaisuutena tarkastellen mielekäs ja johtaa mielivaltaiseen lopputulokseen.

Kantelijan asiakirjapyyntö vaikuttaa olleen täytettävissä tulostamalla muutama hänen omaa kirjeenvaihtoaan ja omia puheluitaan koskeva sivu vankitietojärjestelmästä. Asiassa ei ole tullut esiin mitään sellaista, minkä perusteella pyynnön lainmukainen käsittelyaika olisi voinut olla muutamaa päivää pidempi.

Kun kantelijan hänen asiakirjapyyntönsä käsittelystä esittämiä väitteitä ei - - - vankilan selvityksessä ole kiistetty, katson - - - vankilan laiminlyöneen toimittaa pyydetty asiakirja lainmukaisessa ajassa."

Dnrot - - - ja - - -, päätös - - -

"Kanteluun on myös oheistettu 21.9.2011 kantelijan allekirjoittama rekisteritietojen tarkastuspyyntö -asiakirja, jossa hän pyytää "minusta tehty ilmoitukset vankitietojärjestelmästä - - -". Kantelija on ruksittanut kohdan "haluan tiedot tulosteena".

Kantelija on lisäksi 12.10.2011 apulaisjohtajalle osoitetulla asioimislomakkeella esittänyt seuraavan pyynnön: "saisinko tulosteet vankitietojärjestelmästä kaikista minua koskevista ilmoituksista tapahtumaselosteineen." Apulaisjohtaja - - - vastasi asioimislomakkeella samana päivänä ilmoittaen, että mikäli olette ollut kurinpidollisten toimien kohteena, olette saanut niistä dokumentit. Vastauksen mukaan "en ymmärrä, mitä muita tietoja olet haluamassa. Täsmennä asiaa jos edelleen tarvitset jotain."

Sittemmin apulaisjohtaja on tavannut kantelijan kahdesti, eli 11.11. ja joulukuussa 2012. Tapaamisilla on käyty läpi kantelijasta vankitietojärjestelmässä olevia tietoja. Totean, että ensimmäinenkin tapaaminen on järjestetty noin puolitoista kuukautta rekisteritietojen tarkastuspyynnön esittämisen jälkeen ja noin kuukausi sen jälkeen, kun kantelija oli pyytänyt tulosteita vankitietojärjestelmästä. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan tietopyyntöön tulee vastata viimeistään kuukaudessa myös vaikeissa tai erityisissä tapauksissa. Tässä asiassa tämä määräaika on selvästi ylitetty.

Kuten todettu, kokonaiskuva kantelijan tietopyyntöihin reagoimisessa ei muodostu aivan selväksi. Käydystä kirjeenvaihdosta ilmenee, että tietopyyntöjä ei ole pidetty riittävän yksilöityinä. Käsitykseni mukaan kantelijan pyyntöä itseään koskevista ilmoituksista tapahtumaselosteineen on kuitenkin pidettävä riittävän yksilöitynä.

Yhdyn - - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen käsitykseen siitä, että kantelijalle olisi tullut ilman aiheetonta viivytystä pyynnön esittämisen jälkeen varata tilaisuus tutustua rekisteritietoihinsa ja antaa hänelle pyytämänsä tulosteet asiakirjoista.

Totean, että viranomaisen on suunniteltava ja toteutettava asiakirja- ja tietohallintonsa samoin kuin ylläpitämänsä tietojärjestelmät ja tietojenkäsittelyt sillä tavoin, että asiakirjojen julkisuus sekä asianosaiselle ja rekisteröidylle kuuluvat laissa säädetyt oikeudet voidaan vaivattomasti toteuttaa."

3.5.2

Asiakirjapyyntöjen käsittely ja toteuttaminen - asiakirjapyyntö ja tarkastusoikeuden käyttämisen ero

Erään kantelun liitteenä olevista asiointilomakkeista käy ilmi seuraavaa.

Vangin pyyntö:

"Haluan poistumislupapäätökseen - - - liittyvät lausunnot."

Apulaisjohtajan vastaus:

"Asiassa on annettu Teille esittelystä tehty päätös. Teillä on oikeus tarkastaa vankitietojärjestelmän henkilötiedot ja merkinnät henkilötietolain 29 §:n¹ mukaisesti. Tarkastusoikeuden käyttäminen on maksutonta kerran vuodessa. Tarkastusoikeuden käytön yhteydessä tarvittavat tiedot annetaan kirjallisesti."

Vangin pyyntö:

"Ap.joht. - - - ohjeistuksen mukaan minulla on oikeus htl:n 29 §:n mukaan nähdä poistumislupapäätöksen - - - esitykset ja lausunnot. Ko. tarkastuksen yhteydessä tarvittavat tiedot annetaan kirjallisesti! Näin ei toimittu kun halusin siirtooni liittyvät lausunnot itselleni! Siis haluan tarkistaa molemmat ja kirjallisesti haltuuni!

Rikosseuraamusesimiehen vastaus:

"Olet tarkastanut vatirekisteritietosi 16.7.2013 joka oli ilmainen. Jos haluat tarkastaa niitä uudelleen, niin se on maksullista."

Kuten yllä oleva esimerkki ja eräät muut kantelujen liitteinä olleet asiointilomakkeet osoittavat, vankien pyyntöjä saada erilaisia, pääosin itseään koskevia tietoja on - - - vankilassa käsitelty henkilötietolaissa säädetyn tarkastusoikeuden käyttämisenä, ei julkisuuslain mukaisina asiakirjapyyntöinä. Tiedon antaminen viranomaisen henkilörekisteristä tapahtuu kuitenkin julkisuuslain mukaisesti, koska myös viranomaisen henkilörekisterissä olevat tiedot ovat julkisuuslain tarkoittamia viranomaisen asiakirjoja.

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 5 §:ssä on määritelty, mikä on viranomaisen asiakirja. Pykälän 1 ja 2 momentti kuuluvat seuraavasti.

5 §

Viranomaisen asiakirja

Asiakirjalla tarkoitetaan tässä laissa kirjallisen ja kuvallisen esityksen lisäksi sellaista käyttönsä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden avulla.

Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut taikka joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. Viranomaisen laatimana pidetään myös asiakirjaa, joka on laadittu viranomaisen antaman toimeksiannon johdosta, ja viranomaiselle toimitettuna asiakirjana asiakirjaa, joka on annettu viranomaisen toimeksiannosta tai muuten sen lukuun toimivalle toimeksiantotehtävän suorittamista varten.

On selvää, että vankeja koskevat vankirekisterin tiedot ovat laissa tarkoitettuja viranomaisen asiakirjoja.

Julkisuuslain 2 §:n mukaan tässä laissa säädetään **oikeudesta saada tieto** viranomaisten julkisista asiakirjoista sekä viranomaisessa toimivan vaitiolovelvollisuudesta, asiakirjojen salassapidosta ja muista tietojen saantia koskevista yleisten ja yksityisten etujen suojaamiseksi välttämättömistä rajoituksista samoin kuin viranomaisten velvollisuuksista tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi. Henkilötietolain 8 §:n 4 momentin mukaan **oikeudesta saada tieto ja muusta henkilötietojen luovuttamisesta** viranomaisen henkilörekisteristä on voimassa, mitä viranomaisten asiakirjojen julkisuudesta säädetään. Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n mukaan jollei tässä laissa toisin säädetä, **henkilötietojen salassapitoon ja luovuttamiseen sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia.**

---

1 Lainkohta on ilmoitettu vangille väärin. Tarkastusoikeudesta säädetään henkilötietolain 26 §:ssä.

Jos on epäselvää kummasta, tarkastusoikeuden käyttämisestä vai asiakirjapyyntöstä on kyse, vankia tulee opastaa ja neuvoa siten, että hän ymmärtää näiden perusteiden ja menettelyjen erot ja osaa valita niistä tarpeisiinsa nähden tarkoituksenmukaisemman pyynnön. Viranomaisen tulee tuntea toimintaansa ohjaavat säännökset niin, että se kykenee menettelemään lain mukaisesti ja tarvittaessa neuvomaan ja ohjaamaan tiedonpyytäjää perustuslain 21 §:n edellyttämän hyvän hallinnon ja hallintolain 8 §:n edellyttämän neuvontavelvollisuuden mukaisesti.

Käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella - - - vankila on säännönmukaisesti toiminut vankien asiakirjapyyntöjen kanssa julkisuuslain ja neuvontavelvollisuuden vastaisesti. Vankeja on neuvottu väärin, kuten edellä selostetuista asiointilomakkeista voidaan havaita. Kanteluväitteiden ja kantelujen liitteiden perusteella syntyi vaikutelma, että vankeja on jopa vaadittu täyttämään vankilan laatima lomake, jolla asiakirjapyyntö on esitetty tarkastusoikeuden käyttämisenä.

Tarkastusoikeus on säädetty muussa tarkoituksessa kuin henkilörekisterissä olevia tietoja koskevan asiakirjapyyntöjen toteuttamiseksi. Henkilötietolain 26 §:n esitöissä on todettu tarkastusoikeudesta seuraavaa.

26 §. *Tarkastusoikeus.* Pykälä sisältää säännökset rekisteröidyn tarkastusoikeudesta. Tietosuojadirektiivin 12 artikla velvoittaa jäsenvaltiot takaamaan rekisteröidylle oikeuden saada rekisterinpitäjältä vapaasti, kohtuullisin väliajoin ja ilman aiheetonta viivytystä tai aiheettomia kustannuksia vahvistuksen siitä, käsitelläänkö häntä koskevia tietoja vai ei, sekä vähintään tiedot käsittelyn tarkoituksista, käsiteltävistä tietoryhmistä ja tietojen luovutuksensaajista tai luovutuksensaajaryhmistä. Rekisteröidyllä on oikeus saada käsiteltävät tiedot itselleen ymmärrettävässä muodossa ja kaikki tietojen alkuperästä käytettävissä olevat tiedot. Lisäksi rekisteröidylle on turvattava oikeus saada rekisterinpitäjältä tiedot häntä koskevien henkilötietojen automaattiseen tietojenkäsittelyyn liittyvästä logiikasta ainakin silloin, kun kysymys on niin sanotuista automatisoiduista yksittäispäätöksistä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin rekisteröidyn oikeudesta saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on talletettu tai, ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja. Rekisterinpitäjän olisi samalla ilmoitettava rekisteröidylle rekisterin säännönmukaiset tietolähteet sekä, mihin rekisterin tietoja käytetään ja säännönmukaisesti luovutetaan. Silloin kun kysymys on 31 §:ssä tarkoitettusta automatisoidusta päätöksestä, rekisteröidyllä olisi oikeus saada tieto myös tietojen automaattiseen käsittelyyn liittyvistä toimintaperiaatteista. Ehdotettu momentti vastaa nykyisen henkilörekisterilain 11 §:n 1 momenttiin sisältyvää rekisteröidyn tarkastusoikeuden sääntelyä täydennettynä automatisoituun päätökseen liittyvän tietojen käsittelyn toimintaperiaatteita koskevalla tiedonsaantioikeudella.

- - -

Pykälän 3 momentti sisältää säännöksen siitä, milloin rekisterinpitäjä voi periä korvauksen tarkastusoikeuden toteuttamiseen liittyvästä tietojen antamisesta. Rekisterinpitäjä saisi periä tietojen antamisesta korvauksen vain, jos siitä, kun asianomainen edellisen kerran käytti tarkastusoikeuttaan, on kulunut vähemmän kuin yksi vuosi. Perittävän korvauksen tulee olla kohtuullinen eikä se saa ylittää tiedon antamisesta aiheutuvia välittömiä kustannuksia. Vastaava säännös sisältyy nykyisen henkilörekisterilain 11 §:n 1 momenttiin. (HE 96/1998)

Huomiotani on vankilan selvityksissä kiinnittänyt se, että vankilan menettelyä on ilmeisesti tarkoitettu perustella kertomalla, että vanki saa aina päätöksen perusteluineen itselleen ja että päätökset tehdään pääsääntöisesti esittelystä, joka vangin on myös mahdollista saada lausuttavaksi. Lisäksi selvityksessä on todettu, että oikaisuissa ja kanteluissa ei tarvita asiakirjaliitteitä, koska viranomaiset saavat tarvittaessa kaikki haluamansa asiakirjat maksutta viran puolesta. Se, että vanki kenties on jo kertaalleen saanut tai nähnyt asiakirjan, jota hän pyytää (uudelleen), ei ole lain mukainen peruste olla käsittelemättä hänen asiakirjapyyntöään julkisuuslain edellyttämällä tavalla. Oikaisuvaatimuksen, valituksen ja kantelun tekemisen osalta on erittäin tärkeää, että vangilla on käytössään kaikki asiaan vaikuttanut materiaali, jotta hän voi menestyksekkäästi esittää oman näkemyksensä asiassa. Kyse on hyvän hallinnon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta. Eri asia on, jos vanki itse harkitsee, ettei hän tarvitse oikaisuvaatimuksen, valituksen tai kantelun tehdäkseen kaikkea asiaan liittyvää asiakirja-aineistoa.

Vankilan selvityksessä on kerrottu myös organisoidusta tiedonhankinnasta, jonka tarkoituksena on selvityksen mukaan ollut muun muassa selvittää virkamiesten tehtävät ja ketkä vankilassa työskentelevät erityissä turvallisuustehtävissä. Henkilökuntaan on koettu kohdistuvan turvallisuusuhka.

Ymmärtääkseni kanteluissa tarkoitetuissa tietopyynnöissä on ollut kyse varsin tavanomaisista vankia itseään koskevista erilaisiin hakemuksiin, lupiin ja sijoitteluun liittyvistä päätöksistä ja niihin annetuista lausunnoista tai asioissa tehdyistä esityksistä. Vangeille lienee yleensä jo ennakolta selvää, kenen tehtäviin tällaisten asioiden käsittely kuuluu. Näin tuleekin olla, sillä vankilan tulee tiedottaa vangeille vankilan oloista sekä heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Se, miten erilaisten vankeja koskevien asioiden hoitaminen on järjestetty, kuuluu nähdäkseni tiedotusvelvollisuuden piiriin.

Mahdollinen turvallisuusuhka ei oikeuta laiminlyömyään julkisuuslain noudattamista. Julkisuuslaissa on lisäksi huomioitu myös turvallisuusnäkökohdat. Asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin voidaan rajoittaa, jos tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua (julkisuuslaki 11 § 2 mom 1) kohta). Sama rajoitus koskee henkilön oikeutta saada itseään koskeva asiakirja (julkisuuslaki 12 §). Lain esitöiden (HE 30/1998, s. 67) mukaan erittäin tärkeä yksityinen etu voi liittyä yksilön turvallisuuden varmistamiseen. Esitöissä todetaan kuitenkin myös, että sen selvittäminen, onko tiedon antaminen asiakirjasta vastoin erityisen tärkeää yleistä tai yksityistä etua, edellyttää aina tapauskohtaista arviointia. Viranomaisen tapauskohtaisessa kokonaisuarkinnassa on pyrittävä sovittamaan yhteen yksilön oikeusturvan kannalta keskeinen vaatimus oikeudesta saada tietää itseään koskevan ratkaisun perusteet ja toista koskevat tärkeät edut samoin kuin keskeisten yhteiskunnallisten tavoitteiden ja sääntelyiden tarkoituksen toteutuminen. Nähdäkseni tiedonsaantioikeuden rajoittaminen mainitulla perusteella voi tulla kyseeseen vain poikkeuksellisissa tapauksissa, ei tavanomaisen vankien kanssa tehtävän työn yhteydessä. Viime kädessä oikeus salassapitoon ratkaistaan tarvittaessa muutoksenhaun johdosta tuomioistuimessa.

Vaikka vangit ilmeisesti ovat kuitenkin lopulta pääosin saaneet pyytämänsä asiakirjat, pidän vankilan menettelyä tästä huolimatta hyvin moitittavana. Vankien on ollut vaikeaa ja kallista, ellei joissakin tapauksissa jopa mahdotonta, saada pääosin varsin yksinkertaisia ja selviä tietopyyntöjään toteutettua. Tiedon antamisen määräajat ja mahdolliset maksut poikkeavat toisistaan siten, että tarkastusoikeuden toteuttaminen on tässä suhteessa yleensä vangille selvästi epäedullisempi ratkaisu kuin julkisuuslain mukainen asiakirjapyyntö.

Julkisuuslain 14 §:n 4 momentin mukaan asiakirjan antamisesta päättäminen on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydetyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

Pyyntö on siis käsiteltävä viivytyksettä. Neljätoista päivää tai kuukausi ovat enimmäisajat eivätkä tarkoita sitä, että pyynnön käsittely saisi säännönmukaisesti kestää noin kauan. Toistan vielä jo edellä kohdassa 3.5.1 eräästä aiemmasta kanteluratkaisusta esitetyn:

Kantelijan asiakirjapyyntö vaikuttaa olleen täytettävissä tulostamalla muutama hänen omaa kirjeenvaihtoaan ja omia puheluitaan koskeva sivu vankitietojärjestelmästä. Asiassa ei ole tullut esiin mitään sellaista, minkä perusteella pyynnön lainmukainen käsittelyaika olisi voinut olla muutamaa päivää pidempi.

Vaikka kanteluissa ainakin pääosin oli kyse julkisuuslain mukaisista asiakirjapyyntöistä, totean vielä tarkastusoikeuden osalta seuraavaa. Henkilötietolain mukainen tarkastusoikeus on toteutettava lain 28 §:n 2 momentin mukaisesti.

Rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä varattava rekisteröidylle tilaisuus tutustua 26 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin tai annettava tiedot pyydettyä kirjallisesti. Tiedot on annettava ymmärrettävässä muodossa. Jos rekisterinpitäjä kieltäytyy antamasta tietoja, hänen on annettava tästä kirjallinen todistus. Todistuksessa on mainittava myös ne syyt, joiden vuoksi tarkastusoikeus on evätty. Tarkastusoikeuden epäämisen veroisena pidetään sitä, että rekisterinpitäjä ei ole kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä antanut kirjallista vastausta rekisteröidylle. Rekisteröity voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi. (henkilötietolaki 28 § 2 mom)

Erään kantelun liitteenä olevaan asiointilomakkeeseen on 5.8.2013 vastattu muun muassa ”Saat rekisteritarkastuksen 3 kk sisällä hakemuksesta”.

Lain mukaan tarkastusoikeus pitää toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä. Laissa mainittu kolme kuukautta ei tarkoita sitä, että tietopyyntöä voidaan säännönmukaisesti käsitellä näin kauan, vaan kyseessä on ehdoton takaraja, jonka jälkeen viranomaisen katsotaan evänneen tarkastusoikeuden.

3.5.3

Päätöksen tekeminen ja kieltäytymistodistuksen antaminen

Kuten edellä totesin, vangit ovat ilmeisesti lopulta pääosin saaneet pyytämänsä tiedot. Totean vielä selvytyden vuoksi, kuinka tulee menetellä, jos pyydettyjä tietoja ei anneta.

Julkisuuslain mukaisen asiakirjapyyntöä osalta menettelystä on säädetty seuraavaa.

14 §

Asiakirjan antamisesta päättäminen

Viranomaisen asiakirjan antamisesta päättää se viranomainen, jonka hallussa asiakirja on, jollei 15 §:n 3 momentissa tai muualla laissa toisin säädetä. Valtuusto voi kunnan johtosäännöllä kuitenkin antaa tässä laissa tarkoitettuna viranomaisena toimivalle kunnalliselle toimielimelle oikeuden siirtää päättämässään laajuudessa asiakirjan antamista koskevaa viranomaisen ratkaisuvalltaa alaiselleen viranhaltijalle. Tiedon antamisesta asiakirjasta, joka on laadittu viranomaisen toimeksiannottamasta suoritteesta tai annettu toisen viranomaisen lukuun suoritettavaa tehtävää varten, päättää tehtävän antanut viranomainen, jolle toimeksiannosta muuta johdu. (23.6.2005/495)

Tiedon asiakirjan sisällöstä antaa se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomainen on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu.

Jos virkamies tai muu 2 momentissa tarkoitettu henkilö kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on:

- 1) ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy;
- 2) annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi;
- 3) tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi; sekä
- 4) annettava tieto käsittelyn johdosta perittävistä maksuista.

Tässä pykälässä tarkoitettu asia on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydettyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

Julkisuuslain mukaan tulee siis menetellä siten, että virkamiehen kieltäytyessä antamasta tietoja asiakirjasta on tietojen pyytäjällä oikeus saada viranomaisen päätös asiasta. Viranomaisen kielteiseen päätökseen voidaan julkisuuslain 33 §:n mukaan hakea muutosta valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Päätöksen tulee siis olla hallintolainkäytössä asetetut edellytykset täyttävä perusteltu hallintopäätös.

Henkilötietolain mukaisen tarkastusoikeuden käyttämisen osalta viranomaisen tulee antaa lain 28 §:n 2 momentin mukaisesti kieltäytymistodistus, ellei vanki voi käyttää pyytämäänsä tarkastusoikeutta. Mainittu lainkohta on selostettu edellä jaksossa 3.5.2.

Huomiotani on kiinnittänyt myös, että monien asiointilomakkeiden perusteella näytti siltä, että rikosseuraamuskeskuksien oli käyttänyt päätösvaltaa vangin tarkastusoikeuden käyttämiseksi katsotun tietopyynnön suhteen. Rikosseuraamuslaitoksen keskuksittain on antanut 1.4.2010 voimaan tulleen määräyksen Rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttaminen (6/004/2010), jossa todetaan muun muassa seuraavaa.

Keskushallintoyksikkö määrää, että rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot lain 3 §:n tarkoittamista Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnallisista henkilörekistereistä voi antaa keskushallintoyksikön lisäksi yhdyskuntaseuraamustoimisto yhdyskuntaseuraamusrekisteristä ja vankila Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnallisista henkilörekistereistä. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja vankilassa päätöksen tarkastusoikeuden toteuttamisesta tekee johtaja. Keskushallintoyksikössä päätöksen tarkastusoikeuden toteuttamisesta tekee oikeudellisen yksikön johtaja.

Määräyksen mukaan päätösvalta tarkastusoikeuden toteuttamisesta olisi kuulunut vankilan johtajalle.

3.5.4 Tietojen maksullisuus

Julkisuuslain 34 §:ssä säädetään maksuista.

34 § *Maksut*

Asiakirjan antamisesta 9 ja 11 §:n nojalla ei peritä maksua, kun:

- 1) asiakirjasta annetaan tietoja suullisesti;
- 2) asiakirja annetaan viranomaisen luona luettavaksi tai jäljennettäväksi;
- 3) julkinen sähköisesti talletettu asiakirja lähetetään tiedon pyytäjälle sähköpostitse;
- 4) sähköisesti talletettu asiakirja lähetetään asianosaiselle sähköpostitse;
- 5) pyydetyn asiakirjan antaminen kuuluu viranomaisen neuvonta-, kuulemis- tai tiedotusvelvoitteen piiriin.

Edellä 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa tiedon esille hakemisesta aiheutuneita kustannuksia vastaava maksu peritään kuitenkin silloin, kun on pyydetty asiakirjaa, joka ei 13 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ole yksilöitävissä ja löydettävissä viranomaisen tämän lain mukaisesti pitämästä asiakirjarekisteristä siinä käytettävän asiakirjaluokittelun eikä asiakirjan tunnusteen avulla taikka sähköisesti ylläpidetystä rekisteristä sen hakutoimintojen avulla.

Tiedon antamisesta 9 ja 11 §:n nojalla kopiona tai tulosteena peritään maksu, joka vastaa tiedon antamisesta viranomaiselle aiheutuvien kustannusten määrää, jollei tätä alhaisemmasta maksusta erikseen toisin säädetä tai kuntalain (365/1995) nojalla päätetä. Maksu määrätään ja peritään siten kuin kuntalain nojalla päätetään tai valtion maksuperustelain 7 §:n 2 momentissa tarkoitettua suoritteesta säädetään.

Kopion tai tulosteen hinnoittelussa 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa voidaan soveltaa sivukohtaista tai muuta yksikkökohtaista keskihintaa, joka voidaan määrittellä erikseen tavanomaisia asiakirjapyyntöjä ja erikseen erityisiä toimenpiteitä vaativia asiakirjapyyntöjä varten. Tavanomaisena asiakirjapyyntönä pidetään sellaisen muun kuin 2 momentissa tarkoitettujen asiakirjan antamista, joka on kokonaan julkinen tai josta salassa pidettävät osat ovat vaivatta poistettavissa. Perittävän maksun perusteeksi laskettaviin kustannuksiin ei valtion maksuperustelain 1 ja 10 §:ssä tarkoitettujen viranomaisten maksuja määriteltäessä lueta

asiakirjan esille hakemisesta ja salassa pidettävien osien poistamisesta aiheutuvia kustannuksia kysymyksen ollessa tavanomaisesta asiakirjapyyntöstä.

Edellä 4 §:ssä tarkoitettujen viranomaisten on määriteltävä ennakolta kopion ja tulosteen antamisesta 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa perittävät maksut ja julkaistava ne yleisessä tietoverkossa, jollei julkaisemista ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana.

Tietojen antamisesta asiakirjasta tämän lain nojalla muissa kuin 9 ja 11 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa peritään maksu noudattaen, mitä valtion maksuperustelaissa tai muussa laissa säädetään tai kuntalain nojalla päätetään. Sellaiset 4 §:ssä tarkoitettut viranomaiset, joita kuntalaki tai valtion maksuperustelaki eivät koske, voivat maksuja määritellesään soveltaa valtion maksuperustelaissa säädettyjä maksuperusteita, jollei laissa toisin säädetä.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on 9.8.2013 antanut päätöksen Eräiden tarkastuspyyntöjen hinnoittelu (4/200/2013), johon - - - vankila on perustanut minimiveloituksen ½ tuntia, 30 euroa. Kun useimpien vankien tarkoitus vaikuttaa olleen tehdä julkisuuslain mukainen asiakirjapyyntö, ei tarkastusoikeuden käyttämiseen perustuvan maksun perimiselle ole ollut perustetta, vaikka maksu sinänsä on ollut keskushallintoyksikön päätöksen mukainen.

- - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunnon mukaan asiakirjoista perittäviin jäljennösmaksuihin sovelletaan 14.1.2014 voimaan tullutta keskushallintoyksikön päätöstä (1/210/2014), joka on kumonnut aiemman päätöksen 4/210/2012. Käytettävissäni ei ole ollut vuonna 2014 voimaan tullutta päätöstä, mutta vuonna 2012 annetun päätöksen mukaan liiketaloudellisina suoritteina annetuista oikeaksi todistamattomista jäljennöksistä perittävät maksut ovat vaihdelleet 35 sentistä 5 senttiin sivulta. En ole tutkinut jäljennösmaksujen hinnoittelun julkisuuslain, valtion maksuperustelain enkä oikeusministeriön ja eräiden hallinnonalalla toimivien viranomaisten maksullisista suoritteista annetun oikeusministeriön asetuksen (1376/201 ja 1020/2013) mukaisuutta, mutta pidän selvänä, että asiakirjoja julkisuuslain perusteella annettaessa hinnoittelu olisi ainakin useimmissa tapauksissa ollut vangeille huomattavasti edullisempi kuin vankilan käyttämä hinnoittelu.

Totean vielä, osa asiakirjapyyntöistä on saattanut liittyä siihen, että vankilan olisi pyytämättäkin tullut esittää asiakirja julkisuuslain 34 §:n 1 momentin 5) kohdan tarkoittamassa tilanteessa (lähinnä viranomaisen kuulemisvelvollisuus, lainkohta selostettu edellä). Tällöin minkään maksun perimiselle ei ole ollut perusteita. Edelleen pyydettyä asiakirjaa voidaan tarkastella osana päätöstä siten, että se olisi sen vuoksi tullut antaa maksutta. Apulaisoikeusasiamies Jääskeläinen on 28.8.2008 tekemässään päätöksessä todennut asiasta seuraavaa.

Poistumislupa-anomuksen ja siihen annettujen lausuntojen maksullisuutta arvioitaessa tulee nähdäkseni ensisijaisesti ratkaista, mitä vangille maksutta annettavaan päätökseen tulee sisältyä.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti. Asianmukaiseen käsittelyyn kuuluu oikeus saada päätös asiassa. Hallintolaissa säädetään tarkemmin päätöksen sisällölle asetavista vaatimuksista, päätöksen muodosta ja päätöksen tiedoksiannosta.

- - -

Viranomaisen tulee hankkia asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset (perustuslain 21 §, hallintolain 31 §).

Käytettävissäni olevien asiakirjojen mukaan - - - (vangin nimi poistettu) poistumislupa-asioissa on ennen niiden ratkaisemista annettu - - - vankilassa ainakin vankilan johtajan ja/tai apulaisjohtajan lausuntoja. - - - avovankilaosastolla anomuksista on ilmeisesti antanut lausunnon osastokokous. Ymmärtääkseni lausunnot on annettu päätöksentekijän ratkaisun tueksi, ratkaisua tehtäessä huomioon otettaviksi. Lausunnot ovat vaikuttaneet tai ainakin saattaneet vaikuttaa ratkaisuihin.

Päätös on perusteltava. Perusteluissa on mainittava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun (hallintolaki 45 §). Perusteluvollisuus on myös yksi perustuslain 21 §:ssä taatun ennakkollisen oikeussuojan takeista. Perustelujen on oltava riittävän selkeitä, yksilöityjä ja ymmärrettäviä, jotta hakija saa tietää, mitkä kaikki seikat ovat johtaneet häntä koskevaan

ratkaisuun. Periaate koskee kaikkea viranomaistoimintaa. Perustelujen avulla voidaan myös myöhemmin arvioida, onko viranomainen käyttänyt harkintavaltaansa laillisissa rajoissa.

Kielteiset poistumislupapäätökset perustellaan usein varsin lyhyesti ja kaavamaisesti. Päätöksen perusteluissa tulisi kuitenkin ilmoittaa ne lausunnoissa esitetyt seikat, jotka ovat vaikuttaneet asian ratkaisuun. Lausunnoissa esitetyt seikat saatetaan tuoda perusteluissa esiin, yleensä kuitenkin perusteen lähde mainitsematta. Epäselväksi voikin havaintojeni mukaan jäädä, ovatko ja miltä osin lausunnot vaikuttaneet ratkaisuun.

Tässä tilanteessa, kun lausunnot on annettu ratkaisun tekemistä varten ja kun ratkaisun perustelut usein ovat siten niukat, ettei lausuntojen merkitys käy niistä ilmi, voidaan mielestäni puoltaa näkemystä, että lausunnot katsottaisiin osaksi päätöstä siten, että jäljennökset lausunnoista annettaisiin vangille maksutta, kuten varsinainen päätös. Näin vangille taattaisiin paremmat edellytykset arvioida itseään koskevaa päätöksentekoa, mikä mahdollisuus on osa hakijan oikeusturvaa.

Lisäksi hakemuksen ratkaisemista varten annettujen lausuntojen maksuttomuutta voidaan tarkastella myös hakijan kuulemisen kannalta. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 34 §:n (495/2005, voimaan 1.10.2005) 1 momentin 5 kohdan mukaan asiakirjan antamisesta lain 11 §:n perusteella ei peritä maksua, kun pyydetyn asiakirjan antaminen kuuluu viranomaisen kuulemisvelvoitteen piiriin. Mainituissa 11 §:ssä on kyse asianosaisen, muun muassa hakijan, oikeudesta tiedonsaantiin.

Ratkaisussa on kyse poistumislupapäätöksestä, mutta nähdäkseni lausuttu sopii muihinkin vankia koskeviin päätöksiin.

Paitsi, että vangeilta tarkastusoikeuden käyttämisen perusteella perityt maksut ovat ilmeisesti useimmissa tapauksissa olleet selvästi korkeammat kuin julkisuuslain mukaan meneteltäessä olisi ollut asianlaita, maksu on myös saattanut estää vankeja kokonaan saamasta heidän pyytämiään asiakirjoja. Erään kantelun liitteenä olevaan asiointilomakkeeseen on 11.11.2013 kirjoitettu vastauksena vangille "Kieltäydyt maksamasta 30 euron minimimaksua, joten käsittely päättyy. Risen päätös 4/200/2013". Eräessä kantelussa esitettiin myös väite, että mikäli vangin tilillä ei ole ollut rahaa vaadittuun maksuun, hän ei ole voinut saada pyytämiään asiakirjoja.

Mainituissa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön 9.8.2013 antamassa päätöksessä 4/200/2013 lukee, että minimihinta veloitetaan heti ja loppuhinta tietoja luovutettaessa. Näin ollen vankila on maksun heti vaatiessaan noudattanut keskushallintoyksikön päätöstä.

Pidän kysymyksenalaisena, onko viranomaisella oikeus edellyttää ennakkomaksua tietojen toimittamisen ehtona. Tulen harkitsemaan, otanko tämän asian omana aloitteena tutkittavaksi. Tulen kuitenkin ensin pyytämään Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä ilmoittamaan, antaako käsitykseni ennakkomaksun ongelmallisuudesta aihetta toimenpiteisiin.

3.5.5

Muulla kuin - - - vankilassa laadittu asiakirja

- - - vankilan kanteluun antaman selvityksen mukaan tiedot asiakirjan sisällöstä antaa se viranomainen joka on päätöksen tehnyt, tässä tapauksessa arviointikeskus. Käytettävissäni olevista asiakirjoista käy ilmi myös, että vangin pyydettyä muuta kuin - - - vankilassa tehtyä päätöstä koskevia asiakirjoja, asian siirtämisen sijasta häntä itseään on kehoitettu tekemään pyyntö sille Rikosseuraamuslaitoksen yksikölle, jonka päätös on ollut kyseessä.

Menettely on ongelmallinen. Ensinnäkin kyse on ollut samasta viranomaisesta, koska Rikosseuraamuslaitos on yksi viranomainen. Käytettävissäni ei ole selvitystä siitä, onko tietopyyntöjen käsittelemisestä eri yksiköiden välillä määrätty ja jos on, niin minkä sisältöisesti. Vaikka kyse ei ole useammasta viranomaisesta, menettelyä arvioitaessa voidaan nähdäkseni ottaa huomioon julkisuuslain eri viranomaisia koskeva sääntely, koska se osaltaan ilmentää lain tavoitteita.

Julkisuuslain 14 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen asiakirjan antamisesta päättää se viranomainen, jonka hallussa asiakirja on, jollei 15 §:n 3 momentissa tai muualla laissa toisin säädetä. Lain 15 § kuuluu seuraavasti.

15 §

Asiakirjan pyytämistä koskevan asian siirtäminen toiselle viranomaiselle

Jos viranomaiselta pyydetään asiakirjaa, jonka toinen viranomainen on laatinut tai joka kuuluu toisen viranomaisen käsiteltävänä olevaan asiaan, viranomainen voi siirtää tiedonsaantia koskevan asian sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on laatinut asiakirjan tai jonka käsiteltäväksi asia kokonaisuudessaan kuuluu.

Jos viranomaiselta pyydetään henkilöä, yritystä, kiinteistöä tai ajoneuvoa koskevia taikka muita sellaisia yksilöinti- tai osoitetietoja, joita toinen viranomainen tallettaa yleiseen käyttöön tarkoitettuun rekisteriin, viranomainen voi siirtää tiedonsaantia koskevan pyynnön asianomaisen rekisteriviranomaisen käsiteltäväksi.

Jos viranomaiselta pyydetään asiakirjaa, johon 25 §:n mukaisesti on ollut velvollisuus tehdä turvallisuusluokkaa koskeva merkintä ja jonka muu viranomainen on laatinut, viranomaisen on siirrettävä asia asiakirjan laatineen viranomaisen ratkaistavaksi. Kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) tarkoitettua turvallisuusluokiteltua asiakirjaa koskeva asia on siirrettävä sille viranomaiselle, jolle sopimuspuoli on asiakirjan toimittanut.

Lähtökohtana siis on, että viranomainen, jolla asiakirja on hallussa, antaa sen. Julkisuuslain tavoite on, että tieto voidaan antaa mahdollisimman nopeasti ja joustavasti. Tähän tulee pyrkiä myös viranomaisen sisäisessä menettelyssä. Tiedon pyytäjää ei tule perusteetta ”pompotella”.

Vankitietojärjestelmä koostuu Rikosseuraamuslaitoksen valtakunnallisista henkilörekistereistä ja ymmärtääkseni on siten pääosin koko rikosseuraamuslaitoksen käytössä. Käytettävissäni ei ole yksityiskohtaisia tietoja järjestelmän käyttöoikeuksista, mutta oletettavasti vankilassa ainakin osalla virkamiehistä on oikeus käsitellä arviointikeskuksen tekemiä sijoittamispäätöksiä ja niihin liittyviä arviointikeskuksen esityksiä. Jos kyseessä on sellainen asiakirja, eli vankitietojärjestelmässä oleva tieto, jota myös asiakirjapyynnön saaneella vankilalla on oikeus käsitellä, julkisuuslain tavoitteita toteuttaa parhaiten se, että vankila antaa pyydetyn tiedon, ellei perusteita pyynnön siirtämiselle ole.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu julkisuuslain 15 §:n 1 momentin siirtoerusteiden osalta seuraavaa.

Lainkohdan tarkoituksena on tehostaa tarkoituksenmukaista tehtäväjakoa viranomaisten toiminnassa sekä selkeyttää tietohuoltoa. Käytännössä siirtäminen saattaa olla perusteltua esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa viranomainen joutuu arvioimaan, olisiko asiakirjan antamisella sellaisia vaikutuksia, joihin on viitattu salassapitosäännöksiin otetuissa vahinkoedellytyslausekkeissa. Parhaat edellytykset vaikutusten arviointiin on useimmiten sillä viranomaisella, jonka käsiteltäviin asia kuuluu tai on kuulunut.²

Mitä tulee siihen, että vankia itseään on kehotettu esittämään tietopyyntönsä muualle, asiassa on menetelty virheellisesti. Hallintolain 21 §:n mukaan viranomaisen, jolle on erehdyksestä toimitettu asiakirja sen toimivaltaan kuulumattoman asian käsittelemiseksi, on viipymättä siirrettävä asiakirja toimivaltaiseksi katsomalleen viranomaiselle. Lisäksi edellä selostettu julkisuuslain 15 § edellyttää, että viranomainen itse tarvittaessa siirtää asiakirjapyynnön. Hallinnon palveluperiaate huomioon ottaen en pidä perusteltuna, ettei näitä menettelytapoja noudatettaisi myös saman viranomaisen eri yksiköiden kyseessä ollessa.

3.5.6

Asiakirjojen hallussapito

Vankilan johtajan selvityksen (10.12.2013) mukaan vankilassa ei voida olla varmoja muiden vankien vapaaehtoisuudesta omien tietojen hakemiseen tai niiden luovuttamiseen eteenpäin. Tiedoissa, minne vanki on ollut yhteydessä puhelimitse, kirjeitse tai ketkä ovat häntä käyneet tapaamassa, voi olla seikkoja, jotka vaarantavat kyseisen vangin turvallisuutta. Näistä esimerkkeinä ovat mm. viranomaisyhteydet tai yhteydet toisen jengin jäseniin. Selvityksen mukaan siitä, voiko vanki säilyttää asiakirjoja sellissä, päätetään erikseen hallussapitopäätöksellä. Selvityksen liitteenä on vankilan johtajan 1.10.2013 antama ohje, joka asiakirjojen hallussapitoa koskevalta osaltaan kuuluu seuraavasti.

"Vanki voi tarkastaa tietonsa vatista esim. osaston rse:n kanssa suoraan päätteeltä tai tiedostosta otetusta kopiosta. Jos vanki haluaa tutustua tietoihinsa kopiosta tarkemmin, hänelle varataan tarvittava aika tutustua, ja sen jälkeen kopiot säilytetään vangin asiakirjoissa. Merkintä tarkastusoikeuden käyttämisestä ja päiväys merkitään Vatiin asuntokortin muut tiedot -kohtaan.

Jos vanki pyytää hallussapitolupaa, tehdään asiasta päätös valitusosoituksineen. Pääsääntö on, että vanki saa tutustua/tarkastaa asiakirjoja tarvitsemansa ajan. Sellissä säilyttäminen tai esim. muille vangeille lähettäminen ei kuulu tarkastusoikeuden luoman oikeussuojan piiriin. Asiakirjat sisältävät tietoja myös muista henkilöistä (esim. tapaaajista ja puhelujen ja kirjeiden osalta viestinnän toisesta osapuolesta) ja näiden tietojen päätyminen muiden tietoon saattaa vaarantaa vankilan järjestystä ja henkilöiden turvallisuutta."

- - - rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunnon mukaan asiakirjojen hallussapito ratkeaa vankeuslain 9 luvun 1 §:n hallussapitosäännösten mukaisesti. Mahdollisuus hallussapitoon tulee lähtökohtaisesti harkita kulloinkin esillä olevien turvallisuusuhkien valossa tapauskohtaisesti.

Vankeuslain 9 luvun 1 §:ssä säädetään omaisuuden hallussapidosta.

1 §

Omaisuuuden hallussapito

Vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos:

- 1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle;
- 2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; taikka
- 3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle.

Vanki ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita eikä huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä. Suljetussa vankilassa vanki ei saa pitää hallussaan toiselta vangilta ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa samaansa omaisuutta.

Muu omaisuus, joka vangilla on mukanaan tullessaan vankilaan tai jonka vanki saa rangaistusaikana, voidaan ottaa vankilassa säilytettäväksi vangin vapaaksi pääsyyn saakka, jos se vankilan säilytystilat huomioon ottaen on mahdollista.

Jos omaisuutta ei voida säilyttää, se palautetaan taikka lähetetään vangin kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantunut tavara voidaan hävittää todistajan läsnä ollessa. Alkoholiuoman tai muun alkoholipitoisen aineen hävittämisestä noudatetaan, mitä alkoholilain (1143/1994) 60 §:ssä säädetään. Huumausaineen toimittamisesta hävitettäväksi säädetään huumausainelain (1289/1993) 10 §:ssä.

Tavaraan, jolla ei ole omistajaa, sovelletaan löytötavaralakia (778/1988).

Omana kannanottonani esitän seuraavan.

Vankilan johtajan ohje on ongelmallinen ensinnäkin siltä osin kuin siinä todetaan, ettei ”sellissä säilyttäminen tai muille vangeille lähettäminen kuulu tarkastusoikeuden luoman oikeussuojan piiriin”. Vangilla on oikeus pitää hallussa omaisuutta. Hallussapito voidaan kieltää laissa säädetyillä perusteilla. Samoin vangin kirjeenvaihtoon tai muuhun tietojen vaihtoon voidaan puuttua, jos laissa puuttumiselle asetetut edellytykset täyttyvät. ”Tarkastusoikeuden luoman oikeussuojan piiri” ei ole peruste rajoittaa vangin hallussapito-oikeutta tai sananvapautta.

Kuten aluekeskuksen lausunnossa on todettu, hallussapito-oikeus tulee harkita tapauskohtaisesti. Ymmärrän, että vankilaympäristössä voi joskus olla mahdollista, että vanki ei ole pyytänyt joitakin itseään koskevia tietoja omasta halustaan vaan muiden vankien painostuksen uhrina ja että joissakin tapauksissa tietojen eteenpäin leviäminen voi olla jopa turvallisuus-uhka. Tämä abstrakti mahdollisuus ei kuitenkaan voi olla peruste kieltää kaikkia vankeja pitämästä hallussaan itseään koskevia tietoja. Vankeuslain 9 luvun 1 § edellyttää yksittäistapauksellisia konkreettisia seikkoja. Virkatoimien täytyy myös olla suhteellisuusperiaatteen mukaisia kuten vankeuslaissa todetaan: Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi. Monissa nyt kyseessä olevissa kanteluissa on esitetty vangin omasta tarpeesta lähteviä syitä asiakirjapyyntöille. Kantelujen mukaan kyseessä on ollut muun muassa tarve lausua vankia itseään koskevan päätöksenteon pohjana olevasta aineistosta, tarve hakea muutosta tai kannella.

Totean vielä, että oikeusasiamies Jääskeläinen on useissa vangin oikeudenkäyntiasiakirjojen hallussapitoa koskevissa kanteluratkaisuissaan korostanut, että oikeudenkäyntiasiakirjan hallussapitoon voidaan vankilassa puuttua vain sellaisissa poikkeuksellisissa yksittäistapauksissa, joissa hallussapitoon liittyy konkreettinen, todellinen ja perusteltu turvallisuusuhka.

Huomioon tulee ottaa myös, että vangilla on itsellään mahdollisuus pyytää henkilökunnan toimia, jos hän kokee muiden vankien taholta uhkaa tai painostusta asiakirjojen esittämiseen.

3.5.7

Lopuksi

Julkisuuslain mukaan viranomaisen tulee hyvän tiedonhallintatavan toteuttamiseksi huolehtia asiakirjojen asianmukaisesta saatavuudesta sekä tässä tarkoituksessa erityisesti huolehtia siitä, että sen palveluksessa olevilla on tarvittava tieto käsiteltävien asiakirjojen julkisuudesta sekä tietojen antamisessa ja käsittelyssä noudatettavista menettelyistä.

- - - vankilassa on menetelty toistuvasti lainvastaisesti vankien tietopyyntöjen kanssa. Viranomaisen tulee hallita asiakirjajulkisuutta, henkilörekisterejä ja hallintomenettelyä koskevat säännökset, kuten muutkin sen toimintaa koskevat säännökset. Vankien kannalta kyse on ollut useiden perustuslaissa taattujen oikeuksien, muun muassa asiakirjajulkisuuden, hyvän hallinnon tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin mahdollisuuden, toteuttamisen laiminlyömisestä tai vaikeutumisesta.

Vankilan menettely on yllättävää ottaen huomioon sekin, että havaintojeni mukaan aiemmin vankien asiakirjapyyntöjä ei ainakaan säännönmukaisesti ole - - - vankilassa tulkittu tarkastusoikeuden käyttämiseksi.

Kuten totesin, virkatoimintaa ohjaavien lakien sisällön tunteminen kuuluu virkavelvollisuuksiin. Viranomaisen tulee oma-aloitteisesti selvittää ja tuntea sen toimintaa ohjaavien lakien sisältö. Toiminnan lainmukaisuus ei voi olla riippuvainen siitä, että hallinnonalan ulkopuolinen taho jälkikäteisesti esittää käsityksensä oikeasta menettelystä. Kuitenkin tässä tapauksessa

eduskunnan oikeusasiamies oli jo ennen kanteluissa kyseessä olevaa ajankohtaa antanut useita - - - vankilaa koskevia ratkaisuja, joissa on selostettu sekä henkilötietolain että julkisuuslain sääntelyä. Edellä kohdassa 3.5.1 mainittujen ratkaisujen lisäksi oikeusasiamies on muun muassa 9.10.2012 lähettänyt - - - vankilan johtajalle tiedoksi ratkaisun, josta käy selvästi ilmi, että rekisterin tarkastusoikeuden ohella vangin vankitietojärjestelmässä olevia tietoja voidaan ja tulee antaa vangille julkisuuslain säännösten perusteella. Näin ollen vankilan johdon olisi, vaikka muutoinkin, myös näiden ratkaisujen perusteella tullut tuntee asiaan liittyvä sääntely.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan - - - vankilalle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.5.2 selostetusta lainvastaisesta menettelystä. Lisäksi saatan edellä kohdissa 3.5.3 – 3.5.6 esittämäni käsitykset menettelyn virheellisyydestä - - - vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni - - - vankilan johtajalle.

Lähetän päätökseni tiedoksi - - - rikosseuraamusalueen aluekeskukselle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Kohdassa 3.5.4 ennakkomaksun ongelmallisuudesta esittämäni osalta pyydän Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä ilmoittamaan minulle viimeistään 31.3.2015, onko käsitykseni antanut aihetta toimenpiteisiin.

LIITE 1

Eräitä oikeusohjeita

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta

1 §

Julkisuusperiaate

Viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa erikseen toisin säädetä.

Oikeudesta seurata eduskunnan täysistuntoa, valtuuston ja muiden kunnallisten toimielinten kokouksia sekä tuomioistuinten ja kirkollisten toimielinten istuntoja säädetään erikseen.

2 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään oikeudesta saada tieto viranomaisten julkisista asiakirjoista sekä viranomaisessa toimivan vaitiolovelvollisuudesta, asiakirjojen salassapidosta ja muista tietojen saantia koskevista yleisten ja yksityisten etujen suojaamiseksi välttämättömistä rajoituksista samoin kuin viranomaisten velvollisuuksista tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi.

3 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien ja viranomaisten velvollisuuksien tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa viranomaisten toiminnassa sekä antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä, muodostaa vapaasti mielipiteensä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja valvoa oikeuksiaan ja etujaan.

5 §

Viranomaisen asiakirja

Asiakirjalla tarkoitetaan tässä laissa kirjallisen ja kuvallisen esityksen lisäksi sellaista käyttönsä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden avulla.

Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut taikka joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. Viranomaisen laatimana pidetään myös asiakirjaa, joka on laadittu viranomaisen antaman toimeksiannon johdosta, ja viranomaiselle toimitettuna asiakirjana asiakirjaa, joka on annettu viranomaisen toimeksiannosta tai muuten sen lukuun toimivalle toimeksiantotehtävän suorittamista varten.

Viranomaisen asiakirjana ei pidetä 5 momentissa säädetyn poikkeuksin:

- 1) viranomaisen palveluksessa olevalle tai luottamushenkilölle hänen muun tehtävänsä tai asemansa vuoksi lähetettyä kirjettä tai muuta asiakirjaa;
- 2) viranomaisen palveluksessa olevan tai viranomaisen toimeksiannosta toimivan laatimia muistiinpanoja taikka sellaisia luonnoksia, joita laatija ei ole vielä antanut esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten;
- 3) viranomaisen sisäistä koulutusta, tiedonhakua tai muuta niihin verrattavaa sisäistä käyttöä varten hankittuja asiakirjoja;
- 4) asiakirjaa, joka on annettu viranomaiselle yksityisen lukuun suoritettavaa tehtävää varten tai laadittu sen suorittamiseksi;
- 5) viranomaiselle löytötavarana jäänyttä tai toimitettua asiakirjaa.

Lakia sovelletaan viranomaisissa työskentelevien sekä viranomaisten ja niiden lukuun toimivien yksityisten ja yhteisöjen välisiä neuvotteluja, yhteydenpitoa ja muuta niihin verrattavaa viranomaisten sisäistä työskentelyä varten laadittuihin asiakirjoihin vain, jos asiakirjat sisältävät sellaisia tietoja, että ne arkistolainsäädännön mukaan on liitettävä arkistoon. Jos asiakirjat kuitenkin liitetään arkistoon, viranomainen voi määrätä, että tietoja niistä saa antaa vain viranomaisen luvalla.

Mitä asiakirjan salassapidosta tämän lain 24 §:ssä tai muussa laissa säädetään, sovelletaan myös 3 momentin 2 kohdassa ja 4 momentissa tarkoitettuihin asiakirjoihin.

11 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.

Asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

- 1) asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeätä yksityistä etua;

- 2) esitutkinnassa ja poliisitutkinnassa esitettyyn tai laadittuun asiakirjaan ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämislle;
- 3) esittelymuistioon, ratkaisuehdotukseen ja niihin verrattavaan muuhun asian valmistelua varten viranomaisen laatimaan asiakirjaan ennen kuin asian käsittely on kysymyksessä olevassa viranomaisessa päättynyt; ylioppilastutkintoa varten annetusta koevastauksesta sekä koevastauksen arvostelleen ylioppilastutkintolautakunnan määräämän arvostelijan henkilöllisyydestä tiedon voi saada kuitenkin vasta, kun ylioppilastutkintolautakunta on suorittanut lopullisen arvostelun;
- 4) viranomaisen oikeudenkäynnin osapuolena oikeudenkäyntiin valmistautumista varten laatimaan tai hankkimaan asiakirjaan, jos tiedon antaminen olisi vastoin julkisyhteisön tai 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun yhteisön, laitoksen, säätiön tai henkilön etua oikeudenkäynnissä;
- 5) tietoihin ulosottoasiassa ennen ulosmittauksen toimittamista ja omaisuuden haltuun saamista, jos tiedon antaminen tuntuvasti vaikeuttaisi täytäntöönpanoa, eikä muihin kuin velallisen taloudellista asemaa koskeviin tietoihin, ellei tietoja tarvita takaisinsaantikanteen tai ulosottokaaren (705/2007) 2 luvun 26 §:ssä tarkoitetun kanteen nostamista varten; (15.6.2007/713)
- 6) julkisessa hankinnassa toisen ehdokkaan tai tarjoajan liike- tai ammattisalaisuutta koskeviin tietoihin; tieto tarjousten vertailussa käytetystä hinnasta ja muusta tekijästä on kuitenkin aina annettava; (17.6.2011/701)
- 7) todistajan, asianomistajan tai asianosaisen taikka rikosilmoituksen, lastensuojelulain (683/1983) 40 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen tai muun niihin verrattavan viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän ilmoituksen tekijän salassa pidettäviin osoite-, puhelin- ja muihin vastaaviin yhteystietoihin, jos tiedon antaminen vaarantaisi todistajan, asianomistajan tai asianosaisen tai ilmoituksen tekijän turvallisuutta, etuja tai oikeuksia; eikä (30.3.2007/385)
- 8) sen asiakirjan salassa pidettyyn osaan, jonka julkisuuden määräytymistä asia koskee. (30.3.2007/385)

Jos asiakirja kuuluu oikeudenkäyntiaineistoon, asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin on voimassa, mitä siitä säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007) ja oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa (381/2007). Esitutkinnan asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkinnassa esitetystä tai laaditusta asiakirjasta sovelletaan, mitä esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 15 §:ssä säädetään. (17.10.2014/825)

L:lla 825/2014 muutettu 3 momentti tulee voimaan 1.12.2014. Aiempi sanamuoto kuuluu:

Jos asiakirja kuuluu oikeudenkäyntiaineistoon, asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin on voimassa, mitä siitä säädetään oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007) ja oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa annetussa laissa (381/2007). (30.3.2007/385)

Mitä tässä pykälässä säädetään asianosaisesta, ei koske sitä, jonka muutoksenhakuoikeus perustuu yksinomaan kunnan tai muun yhteisön jäsenyyteen. (30.3.2007/385)

12 §

Oikeus saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta

Jokaisella on oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisällyvistä tiedoista 11 §:n 2 ja 3 momentissa säädetyin rajoituksin, jollei laissa toisin säädetä.

14 §

Asiakirjan antamisesta päättäminen

Viranomaisen asiakirjan antamisesta päättää se viranomainen, jonka hallussa asiakirja on, jollei 15 §:n 3 momentissa tai muualla laissa toisin säädetä. Valtuusto voi kunnan johtosäännöllä kuitenkin antaa tässä laissa tarkoitettuna viranomaisena toimivalle kunnalliselle toimielimelle oikeuden siirtää päättämässään laajuudessa asiakirjan antamista koskevaa viranomaisen ratkaisuvaltaa alaiselleen viranhaltijalle. Tiedon antamisesta asiakirjasta, joka on laadittu viranomaisen toimeksiantotehtävää suoritettaessa tai annettu toisen viranomaisen lukuun suoritettavaa tehtävää varten, päättää tehtävän antanut viranomainen, jollei toimeksiannosta muuta johdu. (23.6.2005/495)

Tiedon asiakirjan sisällöstä antaa se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomainen on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu.

Jos virkamies tai muu 2 momentissa tarkoitettu henkilö kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on:

- 1) ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy;
- 2) annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi;
- 3) tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi; sekä
- 4) annettava tieto käsittelyn johdosta perittävistä maksuista.

Tässä pykälässä tarkoitettu asia on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydettyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

15 §

Asiakirjan pyytämistä koskevan asian siirtäminen toiselle viranomaiselle

Jos viranomaiselta pyydetään asiakirjaa, jonka toinen viranomainen on laatinut tai joka kuuluu toisen viranomaisen käsiteltävänä olevaan asiaan, viranomainen voi siirtää tiedonsaantia koskevan asian sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on laatinut asiakirjan tai jonka käsiteltäväksi asia kokonaisuudessaan kuuluu.

Jos viranomaiselta pyydetään henkilöä, yritystä, kiinteistöä tai ajoneuvoa koskevia taikka muita sellaisia yksilöinti- tai osoitetietoja, joita toinen viranomainen tallettaa yleiseen käyttöön tarkoitettuun rekisteriin, viranomainen voi siirtää tiedonsaantia koskevan pyynnön asianomaisen rekisteriviranomaisen käsiteltäväksi.

Jos viranomaiselta pyydetään asiakirjaa, johon 25 §:n mukaisesti on ollut velvollisuus tehdä turvallisuusluokkaa koskeva merkintä ja jonka muu viranomainen on laatinut, viranomaisen on siirrettävä asia asiakirjan laatineen viranomaisen ratkaistavaksi. Kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) tarkoitettua turvallisuusluokiteltua asiakirjaa koskeva asia on siirrettävä sille viranomaiselle, jolle sopimuspuoli on asiakirjan toimittanut. (23.6.2005/495)

Henkilötietolaki

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista.

8 §

Käsittelyn yleiset edellytykset

Henkilötietoja saa käsitellä ainoastaan:

- 1) rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella;
- 2) rekisteröidyn toimeksiannosta tai sellaisen sopimuksen täytäntöönpanemiseksi, jossa rekisteröity on osallisena, taikka sopimusta edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä;
- 3) jos käsittely yksittäistapauksessa on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi;
- 4) jos käsittelystä säädetään laissa tai jos käsittely johtuu rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tai sen nojalla määrätystä tehtävästä tai veloitteesta;
- 5) jos rekisteröidyllä on asiakas- tai palvelussuhteen, jäsenyyden tai muun niihin verrattavan suhteen vuoksi asiallinen yhteys rekisterinpitäjän toimintaan (yhteysvaatimus);
- 6) jos kysymys on konsernin tai muun taloudellisen yhteenliittymän asiakkaita tai työntekijöitä koskevista tiedoista ja näitä tietoja käsitellään kyseisen yhteenliittymän sisällä;
- 7) jos käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän toimeksiannosta tapahtuvaa maksupalvelua, tietojenkäsittelyä tai muita niihin verrattavia tehtäviä varten;
- 8) jos kysymys on henkilön asemaa, tehtäviä ja niiden hoitoa julkisyhteisössä tai elinkeinoelämässä kuvaavista yleisesti saatavilla olevista tiedoista ja näitä tietoja käsitellään rekisterinpitäjän tai tiedot saavan sivullisen oikeuksien ja etujen turvaamiseksi; tai
- 9) jos tietosuojalautakunta on antanut käsittelyyn 43 §:n 1 momentissa tarkoitettun luvan.

Henkilötietojen luovuttaminen voi tapahtua 1 momentin 5 kohdan nojalla vain, jos henkilötiedon luovuttaminen kuuluu tavanomaisena osana kysymyksessä olevan toiminnan harjoittamiseen edellyttäen, että tarkoitus, johon tiedot luovutetaan, ei ole yhteensopimaton henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kanssa ja että rekisteröidyn voidaan olettaa tietävän henkilötietojen tällaisesta luovuttamisesta.

Arkaluonteisten henkilötietojen ja henkilötunnuksen käsittelystä säädetään 3 luvussa. Henkilötietojen käsittelystä erityisiä tarkoituksia varten säädetään 4 luvussa.

Oikeudesta saada tieto ja muusta henkilötietojen luovuttamisesta viranomaisen henkilörekisteristä on voimassa, mitä viranomaisten asiakirjojen julkisuudesta säädetään.

26 §

Tarkastusoikeus

Jokaisella on salassapitosäännösten estämättä oikeus tiedon etsimiseksi tarpeelliset seikat ilmoitettuaan saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on talletettu tai, ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja. Rekisterinpitäjän on samalla ilmoitettava rekisteröidylle rekisterin säännönmukaiset tietolähteet sekä, mihin rekisterin tietoja käytetään ja säännönmukaisesti luovutetaan. Silloin kun on kysymys 31 §:ssä tarkoitetusta automatisoidusta päätöksestä, rekisteröidyllä on oikeus saada tieto myös tietojen automaattiseen käsittelyyn liittyvistä toimintaperiaatteista.

2 momentti on kumottu L:lla 11.5.2007/528.

Rekisterinpitäjä saa periä tietojen antamisesta korvauksen vain, jos siitä, kun asianomainen edellisen kerran sai tarkastettavakseen rekisterin tiedot, on kulunut vähemmän kuin yksi vuosi. Perittävän korvauksen tulee olla kohtuullinen eikä se saa ylittää tiedon antamisesta aiheutuvia välittömiä kustannuksia.

28 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen

Sen, joka haluaa tarkastaa itseään koskevat tiedot 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on esitettävä tätä tarkoittava pyyntö rekisterinpitäjälle omakätisesti allekirjoitetussa tai sitä vastaavalla tavalla varmennetussa asiakirjassa tai henkilökohtaisesti rekisterinpitäjän luona.

Rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä varattava rekisteröidylle tilaisuus tutustua 26 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin tai annettava tiedot pyydettäessä kirjallisesti. Tiedot on annettava ymmärrettävässä muodossa. Jos rekisterinpitäjä kieltäytyy antamasta tietoja, hänen on annettava tästä kirjallinen todistus. Todistuksessa on mainittava myös ne syyt, joiden vuoksi tarkastusoikeus on evätty. Tarkastusoikeuden epäämisen veroisena pidetään sitä, että rekisterinpitäjä ei ole kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä antanut kirjallista vastausta rekisteröidylle. Rekisteröity voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

Sen, joka haluaa tietää, mitä häntä koskevia tietoja on talletettu terveydenhuollon viranomaisen tai laitoksen, lääkärin tai hammaslääkärin taikka muun terveydenhuollon ammattihenkilön pitämään, terveydentilaa tai sairautta koskevia henkilötietoja sisältävään rekisteriin, tulee tehdä pyyntö tarkastusoikeutensa käyttämisestä lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle, joka huolehtii tietojen hankkimisesta rekisteröidyn suostumuksella ja antaa tälle tiedon rekisterissä olevista merkinnöistä. Menettelystä tarkastusoikeuden toteuttamisessa tai sen epäämisessä on voimassa, mitä 2 momentissa säädetään.

Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään rangaistusten täytäntöönpanotehtävien sekä muiden rikosseuraamusvirastolle, kriminaalihuoltolaitokselle ja vankeinhoitolaitokselle kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilörekisterien pitämisestä ja muusta henkilötietojen käsittelystä. Jollei tässä laissa toisin säädetä, henkilötietojen salassapitoon ja luovuttamiseen sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) sekä muuhun henkilötietojen käsittelyyn henkilötietolakia (523/1999).

Hallintolaki

8 §

Neuvonta

Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta.

Jos asia ei kuulu viranomaisen toimivaltaan, sen on pyrittävä opastamaan asiakas toimivaltaiseen viranomaiseen.

21 §

Asiakirjan siirto

Viranomaisen, jolle on erehdyksestä toimitettu asiakirja sen toimivaltaan kuulumattoman asian käsittelemiseksi, on viipymättä siirrettävä asiakirja toimivaltaiseksi katsomalleen viranomaiselle. Siirrosta on ilmoitettava asiakirjan lähettäjälle.

Asiakirjaa siirrettäessä asian tutkimatta jättämisestä ei tarvitse tehdä päätöstä.

Siirrettäessä asiakirja, joka on toimitettava viranomaiselle määräajassa, määräaikaa katsotaan noudatetun, jos toimivaltainen viranomainen saa asiakirjan määräajan kuluessa.